

MATERIAŁY
X MIĘDZYNARODOWEJ
NAUKOWI-PRAKTYCZNEJ KONFERENCJI

«STRATEGICZNE PYTANIA
ŚWIATOWEJ NAUKI - 2014»

07 - 15 lutego 2014 roku

Volume 22
Filologiczne nauki

Przemysł
Nauka i studia
2014

SPIS

FILOLOGICZNE NAUKI

TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE PROBLEMY BADANIA JĘZYKA

Канапина С.Г., Есиркепова К.К. Символізующеуе значенне названій чисел в казахских пословицах и поговорах 3

Канапина С.Г., Есиркепова К.К. Слова – символы в поэзии Ф.Онгарсыновой, М.Айткожиной, А.Бактыгереевой, К.Ахметовой 5

Қанапина С.Г. Солтүстік Қазақстан облысындағы диалектілік ерекшеліктер 10

Есенғазина Б.Б. Интонацияның амал-тәсілдік қызметі 14

Есенғазина Б.Б. Қазақ тіліндегі сөзтұлға синтаксисі 17

Қанабекова М.Қ. Сөйлеу мәдениетіндегі шешендіктің диалогтік, монологтік сипаты 21

METODY I PRZYKŁADY KONTROLI POZIOMU
POSIADANIA JĘZYKIEM OBCYM

Алексеева А.В. Testing technology in educational process 24

Биримкулова Г.У. К вопросу о некоторых трудностях в изучении китайского языка 28

Sarbasova A.T., Kelmaganbetova A.S. Team-Based Learning in medical education 36

AKTUALNE PROBLEMY TIUMACZENIA

Савичева Т.А. Психолингвистические аспекты письменного перевода 40

Каунёва К.Ю., Нестерик Э.В. Особенности английской сказки и проблемы её перевода 42

JĘZYK, MOWA, MOWNY KOMUNIKACJA

Ісбек Б., Ердембеков Б.А. Қазақ әдебиетіндегі қолжазба мәселесі және оның зерттелуі 45

Лозинська Ю.І. Особливості культури спілкування працівників правоохоронних органів із громадянами 51

Москаленко Е.А. Подходы к определению понятия «неофициальное именованье лица» как объекта исследования в прагматическом ракурсе 53

Гурсева Л.В. Англійська мова для спеціальних цілей 56

Гайденко Ю.О. Сучасні підходи до визначення поняття асоціативності 58

Осинцева-Раевская Е.А. Комплексный подход к исследованию особенностей становления вторичной языковой личности: лингвориторический аспект 61

Джунусбекова Ж. Сопоставительная характеристика именных частей речи в разносистемных языках 64

Ибраева Д.Т. Сленг, его место в казахском, английском и русском языках 68

Кузнецова Л.И. Коммуникативный потенциал личности 71

Абакарова Н.М. К вопросу о роли детского фольклора в английском детективном дискурсе 80

Рскелдиева Д.Б., Утемгалиева Н.А. Тілдегі универсалия және уникалия құбылыстары (фразеологиялық бірліктер негізінде) 82

Смағұлов Ж., Кенжебекова Ж. Қазақ әдебиеттануында көркемдік әдістің әдіснамалық негізделуі (1920-30ж.ж.) 85

Айтбаева А.Е., Мұқашева Г.М. Қазақ лирикасындағы намыс толғауы үлгісіндегі өлеңдердің ұлттық сипаты 91

Коновалова К.О. Система етикетних форм звертання у сучасній англійській мові 97

Абрамова Д.В. Идея антропоцентричности языка на примере англицизмов в газетном стиле речи 99

Паранук К.Н. Мифопоэтический контекст повести адыгейского писателя Нальбия Куека «Лес Одиночества» 103

табиғи қырлы кестелерден (тастардан) қаланған бұрынғы «Ескі түрмені» сипаттай отырып, Англияның XIX ғасыр басындағы дәуіріне сәйкес келетін тарихи-этимологиялық мағынаға ие. Келесі «armed to the teeth» фразеологизмі бақайшағына дейін қаруланған, мұздай қару құрсанған деген мағынаны береді. Аталған соматикалық фразеологизм XIV ғасырда басынан-аяғына дейін сауытпен жабдықталған рыцарьларды (сері жігіт) сипаттау үшін пайда болған. Бастапқыда қарумен қамтамасыз етілген, қару құрсанған деген мағынада құрал немесе әскери техникаға қатысты жұмсалса, кейіннен образды түрде барлық қажетті керек-жарақпен қамтамасыз етілді деген мағынада қолданыла бастады. Лондонның қақ ортасындағы 300 гектардан астам үлкен аймақты қамтитын жап-жасыл саябақтар жиынтығы «The Lungs of London» фразеологизмінің туындауына негіз болған. Бұл ағылшын халқының бау-бақшалық, саябақтық өнері ұлттық дәстүрмен тікелей байланысты екенін көрсетеді.

Қай халықтың болмасын фразеологизмдерінің ұлттық ерекшеліктері әр түрлі факторлардан: халықтың тұрмыс-тіршілігінен, оның тарихынан, географиялық жағдайынан, мәдениеті мен әдет-ғұрпынан байқалады. Қоршаған орта, табиғат құбылыстары адамзат баласына ортақ болғанымен, оны түсінуі, ұғынуы, сезінуі әр халықта түрліше болып келеді. Екі халықтың соматикалық фразеологизмдерін салғастырғанда, кейбір тұрақты тіркестер екі халықтың өзіндік ұлттық қасиеттері, болмыс бітімі өздеріне тән, мағыналары бірдей, бірақ жасалуы әртүрлі болады. Бұл тілдегі уникалия құбылысымен түсіндіріледі. Сонымен ұлттық ерекшеліктерді қамтитын фразеологизмдерді талдау үшін оның ұлттық мәдени негізіне сүйену қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Копыленко М.М. Основы этнолингвистики. Алматы. Евразия, 1995.
2. Кунин А.В. «Английская фразеология». Москва: Высшая школа, 1970.
3. Кеңесбаев І. Фразеологиялық сөздік. – Алматы: Арыс, 2007. – 800 б.
4. Байрамова Л.К., Садыкова Г.З. Универсалии и уникалии во фразеологии // Материалы итоговой конференции. КГУ, 1989. – с. 29

Рскелдиева Д.Б., Утемгалиева Н.А.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің оқытушылары,
Қазақстан

ТІЛДЕГІ УНИВЕРСАЛИЯ ЖӘНЕ УНИКАЛИЯ ҚҰБЫЛЫСТАРЫ (ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ БІРЛІКТЕР НЕГІЗİNДЕ)

Қазіргі тіл білімінің даму үдерісінде құрылымы әртүрлі тілдердің ортақ заңдылықтары мен ерекшеліктерін зерттеуге қызығушылық арта түсуде. Сол себепті де салғастырмалы фразеология тіл білімінің кеңінен зерттеуді қажет ететін ғылым саласына жатады.

Фразеологизмдердің ішкі формасында ұлттық-мәдени ақпарат көздері жатады. Мұндай фразеологизмдердің семантикасын ұлттық ерекшеліктер мен халық дүниетанымынан іздеген жөн. Бұл жөнінде атақты ғалым М.М. Копыленко: «Әр түрлі тілдердің фразеологиялық тіркестерін салғастыру арқылы аударма теориясы мен практикасы үшін маңызды мағлұматтар алуға болады және фразеологиялық тіркестердің жалпыадамзаттық пайда болу кезеңдері мен қолданыстары ашылады» [1, 28], – дейді.

Әртіптес тілдерге салғастырмалы талдау жүргізуде зерттеліп отырған әрбір тіл құрылымдық және мазмұндық сипаты тұрғысынан екі түрлі жағдайды ескеруді қажет етеді: 1) оның бірі тілдің универсалды (барлық немесе көптеген тілдерге ортақ) қасиеттерге ие екені болса; 2) екіншісі – оның өзіндік болмысын бейнелейтін уникалды және ұлттық-мәдени ерекшеліктер жүйесі.

Құрылымы әртүрлі қазақ және ағылшын тілдерінің ішкі ағзалардан туындаған соматикалық фразеологизмдерін төмендегідей екі түрлі құбылыс арқылы түсіндіріп, екі тілдің соматикалық фразеологиялық қорынан халықтың өмірін, болмысын, ұлттық менталитетін сипаттайтын тілдік бірліктерді көруге талпынып, тіларалық ұқсастықтар мен ерекшеліктер себебін халық танымынан, түсінігінен қарастыруды жөн деп білдік.

– әлемнің барлық немесе көпшілік тілдеріне ортақ белгілер – тілдік әмбебірліктер (тілдегі универсалия құбылысы);

– тек қана бір тілге тән белгілер – уникалия құбылысы.

Тілдік типология ғылыми әдебиеттерде универсалия құбылысын айқындауға бағытталған ізденістер арқылы сипатталады. Тіл-тілдегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды типология деректері аясында талдау көбінде практикалық мақсаттарда жүргізіледі. Ғалымдардың пікірінше, бұл барлық тілдерге тән құбылыстарды, салыстыра-салғастыра зерттеліп отырған тілдерге қатысты ортақ құбылыстарды және бір тілге тән ерекше құбылыстардың аражігін нақты айыруға септігін тигізеді.

Фразеологизмдер бір-біріне тәуелсіз әртүрлі тілдерде кенеттен пайда болады, себебі оларға тілдердің ортақ психологиялық белгілері, табиғат құбылыстары,

өмірлік байқаулар негіз болады. Сол себепті де фразеологизмдер генетикалық тұрғыда туыс емес тілдер үшін ортақ болып келеді. Мұндай бірліктердің пайда болуына төмендегідей жайттар негіз болады: 1) қоршаған шындық (адам тарапынан байқалатын табиғат құбылыстары, жануарлар және өсімдіктер әлемінің даму ерекшеліктері); 2) әлемнің заманалық дамуының жалпы заңдылықтары (жалпыәлемдік маңызға ие жаһандық тарихи оқиғалар); 3) адамның жеке белгілері (физикалық, психологиялық, мінез-құлықтық ерекшеліктер).

Сонымен тілдердің негізгі сипатын ашып бере алатын, барлық (немесе көптеген) тілдерге ортақ қасиеттер мен белгілерді универсалия құбылысы арқылы түсіндіре аламыз. Тілдік универсалияның анықтамасы жалпылық, ерекшелік және жалқылық, абстрактілік және нақтылық ұғымынан туындайтыны белгілі. Мұны ішкі ағзалардан туындаған соматикалық фразеологизмдер арқылы нақты мысалдармен жеткізуді мақсат еттік. «*Bemne-bem*» – «*face to face*»; «*тас жүрек*» – «*stony heart*», «*міл мабу*» – «*to find a common language with somebody*», «*шын жүрекпен*» – «*with all one's heart*», «*мілін жұту*» – «*keep one's tongue*» фразеологизмдері екі тілдегі ортақ құбылысты сипаттайтын универсалия құбылысына мысал бола алады. *Сонымен қатар*, «*we (have smth.) on the tip of one's tongue*» = «*тілдің ұшында тұру*» – айтатын сөзін есіне түсіре алмаған жағдайда «*тілімнің ұшында тұр*» соматикалық фразеологизмі қолданылады. «*Find one's tongue*» = «*мілін мабу*» – ортақ келісімге келу, түсінісу мағынасында қолданылады. Қазақ халқымен қатар ағылшын халқындағы «*тас жүрек*» = «*a heart of stone / stony heart*» соматикалық фразеологизмінде тас сөзі өзінің негізгі қатты деген тура мағынасында қолданылып, жүрек соматизмімен тіркесе келе, жүректің тас секілді қатты күйге, жауыздық символына айналуы халықтар арасында дүниені, ақиқат болмысты бірдей түсінушілік пен қоршаған органы қабылдаудағы пікірлерінің ортақтығымен, яғни тілдегі универсалия құбылысымен түсіндіріледі.

Тілдің фразеологиялық құрамы қоғамның дамуына, әрбір кезеңнің тарихи өзгерістеріне тәуелді болғандықтан, әрбір тілде ұлттық реалияларды, халық тұрмыс-салтының атрибуттарын т.б. тікелей және жанама түрде білдіретін тұрақты тіркестерді молынан кездестіреміз. Демек, фразеологизмдердің ұлттық ерекшелігінің «кілтін» анықтау – ұлттық мәдени, рухани құндылықтарынан хабардар болуды талап етеді және фразеологиялық бірліктердің табиғаты, заңдылықтары, ерекшеліктері тілдік, тарихи-этнографиялық, психолінгвистикалық т.б. деректермен ұштастыра қарастырылғанда ғана толыққанды айқындалады. Мысалы, «*құйрық-бауыр*» жегізу фразеологизмі салт-дәстүр, «*тілін кәлимаға келтіру*» соматикалық фразеологизмі қазақ халқының діни түсінігі негізінде пайда болған. «*ақ түйенің қарны жарылу*» тұрақты тіркесінің қалыптасу мотиві халықтың шұғылданатын мал шаруашылығына, ал «*боз өкпе*» құсбегілердің құсты баптаудағы әдісіне байланысты пайда болғаны мәлім.

Ағылшын тіліндегі «*the heart of Mid-Lothian*» (сөзбе-сөз «*Мидлоттиан жүрегі*») фразеологиялық тіркесі Эдинбург қаласының тарихи орындарының бірі саналатын «Мидлоттиан жүрегі» атымен танымал жүрек формасындағы

Wydawca: Sp. z o.o. «Nauka i studia»

Redaktor naczelna: Prof. dr hab. Sławomir Górniak.

Zespół redakcyjny: dr hab. Jerzy Ciborowski (redaktor prowadzący), mgr inż. Piotr Jędrzejczyk, mgr inż. Zofia Przybylski, mgr inż. Dorota Michałowska, mgr inż. Elżbieta Zawadzki, Andrzej Smoluk, Mieczysław Luty, mgr inż. Andrzej Leśniak, Katarzyna Szuszkiewicz.

Redakcja techniczna: Irena Olszewska, Grażyna Klamut.

Dział sprzedaży: Zbigniew Targalski

Adres wydawcy i redakcji:

37-700 Przemyśl, ul. Łukasieńskiego 7

tel (0-16) 678 33 19

e-mail: praha@rusnauka.com

Druk i oprawa:

Sp. z o.o. «Nauka i studia»

Cena 54,90 zł (w tym VAT 22%)

**Materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji
«Strategiczne pytania światowej nauki - 2014» Volume 22.**
Filologiczne nauki. : Przemyśl. Nauka i studia - 112 str.

W zbiorze ztrzymają się materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Strategiczne pytania światowej nauki - 2014». 07 - 15 lutego 2014 roku po sekcjach: Filologiczne nauki.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Żadna część ani całość tej publikacji nie może być bez zgody

Wydawcy – Wydawnictwa Sp. z o.o. «Nauka i studia» – reprodukowana,

Użyta do innej publikacji.

ISBN 978-966-8736-05-6

© Kolektyw autorów, 2014

© Nauka i studia, 2014